

▷ SZÖVEG: TELBISZ TAMÁS

NEMZETI PARK

MIÉRT NEMZETI?

MIÉRT PARK?

Lehet „nemzeti” a múzeum, a színház, a bank, a válogatott, sőt újabban a dohánybolt is. De mitől nemzeti egy park? És gondoljunk bele a szókapcsolat második felébe is: a Nemzeti Múzeum olyan, mint egy múzeum, a Nemzeti Színház olyan, mint egy színház, de a „nemzeti park” többnyire nem olyan, mint egy park, legalábbis általában nem egy nagyra nőtt Margit-sziget jelenik meg a szemünk előtt, ha ezt a kifejezést használjuk. Az alábbiakban megvizsgáljuk az eredetét, de ezen túlmenően azt is, hogy a hozzákapcsolt tartalom – idő- és helyszíntől függően – milyen érdekeket és célokat szolgált...

ITT ÉS MOST

A meghökkenés, elgondolkodás és óvatosság érdekes elegye rajzolódik ki az arcokon, amikor felteszem a címben szereplő első kérdés kissé módosított változatát: „Mennyire fontos téma a nemzeti identitás ma egy nemzeti park működésében?” A fenti reakciók egy részét magyarázhatja a tény, hogy manapság a „nemzeti” szó túlhangsúlyozottnak tűnik (és ezzel a dohányboltok kérdését le is zárnam), másfelől viszont a természetvédelmi szakemberek, kutatók, természetjárók nagy része azért értetlenkedik, mert úgy gondolja, hogy a „nemzeti parkok” elsődleges és

▲ SZIKLAÍV AZ ARCHES NEMZETI PARKBAN (USA)

AZ AMERIKAI KONCEPCIÓ SZERINT ELSŐDLEGESEN A GRANDIÓZUS TÁJAK KERÜLTEK A NEMZETI PARKOK KÖRÉBE. EZ A SZIKLAHÍD TÖKÉLETESEN PÉLDÁZZA AZ ELKÉPZELÉST A FENSÉGES FORMÁKRÓL ÉS TÁJAKRÓL (KEZDŐ OLDALPÁR)

▲ A BRYCE CANYON NEMZETI PARK (USA)

KÜLÖNLEGES SZIKLAOSZLOPAIT „HOODOO”-NAK NEVEZIK A HELYIEK. A NÉVADÓ BRYCE TELEPESCSALÁD SZERINT: „POKOLI HELY, HA MEG KELL KERESNED ELKÖSZÁLT MARHÁDAT”. VALÓJÁBAN PONT AZ ILYEN, GAZDÁLKODÁSRA MEGLEHETŐSEN ALKALMATLAN HELYEKBŐL LETTEK A KORAI NEMZETI PARKOK

legfontosabb célja az élő és élettelen természet védelme, valamint a természeti értékek megőrzése utódaink számára. Ezt az álláspontot tükrözi egyébként a természetvédelmi törvényünk is.

Márpedig a kőnek, virágnak, állatnak nincs nemzetisége, így a nemzeti identitás kérdése csupán másodlagos lehet. De a fontossági sorrend nem volt mindig egyforma: a nemzeti parkok történetében a célok, illetve a mögöttes érdekek egyfajta evolúcióját figyelhetjük meg, amelyekben többek között a nemzeti jelleg is lényeges szerepet játszott.

FOTÓ: ALEXANDER LOZITSKY ©SHUTTERSTOCK

FOTÓ: BERZINA ©SHUTTERSTOCK

**GRAND PRISMATIC SPRING,
YELLOWSTONE NEMZETI PARK (USA)**

EZ A LÁTVÁNY MÉG KÖZEL 150 ÉVVEL A FELTÁRÓEXPEDÍCIÓ UTÁN IS LENYŰGŐZŐ. NEM CSODA, HA TEMÉRDEK EMBER KERESI FEL. EZÉRT VÉDENI KELL A FORRÓVIZES FORRÁSOKAT A LÁTOGATÓKTÓL, DE EZ FORDÍTVA IS IGAZ: A NEMZETI PARK ILLETÉKESEI SZERINT A YELLOWSTONE-BAN TÖBB EMBER HAL MEG, VAGY SZENVED SÚLYOS BALESETET A FORRÓ VIZŰ MEDENCÉKBEN, MINT BÁRMELY MÁS OK MIATT...

„Emberek, ezt a területet nem szabad felosztani! Ha magántulajdonba kerül a föld, az tönkreteszi ezt a csodás vidéket, mint ahogy a Niagara természeti környezetét is elrontotta az egyéni érdekektől vezérelt túlfejlesztés.”

AZ EREDETMITOSZ

1870. szeptember 19. Expedíciós tábornok a csillagfényes éjszakában a Yellowstone vidékén. Hivatalnokok, üzletemberek, ügyvédek és katonák. A térképkészítés és terepbejárás során fantasztikus természeti csodákra bukkantak: gejzírekre, vízesésekre, kanyonokra. Most éppen azt latolgatják, hogy ha megindul itt a földterület felosztása, akkor mely parcellák lesznek a legértékesebbek. De ekkor csillogó szemmel megszólal az egyik ügyvéd, Cornelius Hedges, aki mellesleg újságíró is:

„Emberek, ezt a területet nem szabad felosztani! Ha magántulajdonba kerül a föld, az tönkreteszi ezt a csodás vidéket, mint ahogy a Niagara természeti környezetét is elrontotta az egyéni érdekektől vezérelt túlfejlesztés. Maradjon meg ez a föld egyben, és legyen belőle egy nagyszerű nemzeti park! Ezt támogassuk minden erőnkkel!”

És lőn. Az expedíciós társak magukévá tették az ötletet, és sikerült másokat is az ügy mellé állítani, míg végül az amerikai kongresszus 1872. március 1-jén megszavazta a Yellowstone Nemzeti Park felállítását.

Az igazsághoz tartozik, hogy a „nemzeti park” kifejezést szórványosan már Hedges előtt is használták, de közvetlenül ez a tábornok melletti kijelentés köthető össze az első nemzeti park születésével. Az igazság másik darabkája, hogy a Yellowstone Nemzeti Park létrehozásról rendelkező törvény valójában nem is a „nemzeti park” szókapcsolatot használta, hanem a „közpark” (angolul „public park”) kifejezést szerepel a hivatalos iratokban. Ám a köznyelvben mégis a „nemzeti park” elnevezés ragadt meg, amit néhány évvel később aztán a jogi nyelv is átvett. Sőt egy személy is megkapta ezt a nevet: Nathaniel Pitt Langford, aki szintén részt vett a fenti expedícióban és a Yellowstone Nemzeti Park első vezetője lett. Keresztnevének kezdőbetűi alapján egy idő után csak „Nemzeti Park Langford”-nak nevezték...

BŐLÉNYCSORDA AZ ORSZÁGÚTON

A HAJDANÁBAN 60 MILLIÓS ÁLLOMÁNYÚ AMERIKAI BŐLÉNY A 19. SZÁZAD VÉGÉRE CSAK NEM KIHALT, DE NAPJAINKRA A NEMZETI PARKOK ÉS AZ ÁLLATKERTEK KITARTÓ MUNKÁJÁNAK KÖSZÖNHETŐEN JELENTŐSEN GYARAPODOTT A SZÁMUK

FOTÓ: ROB CRANDALL ©SHUTTERSTOCK

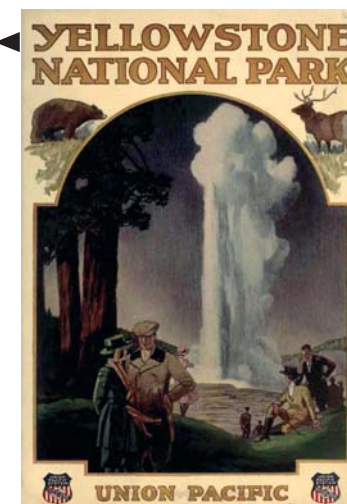
AMERIKÁBAN – MOST ÉS EGYKOR

Egy Yellowstone Nemzeti Parkot ábrázoló, régi képeslap alatt olvasom a következő megjegyzést egy amerikai blogban: „Imádom ezt a képet! Még sohasem voltam a Yellowstone-ban, és emiatt nagyon hazafiatlannak érzem magam!” És ezt nem csupán egy ember gondolja így! Az Egyesült Államok Nemzeti Parki Szolgálatának szerint: „Egy nyári zarándoklat a Nyugat nagy parkjaiba hozzátartozik a tipikus amerikai család rítusaihoz.” Vagy akár idézhetjük a Pulitzer-díjas író, Wallace Stegner: „A »nemzeti park« a legjobb ötlet, ami valaha is eszünkbe jutott. Abszolút amerikai, abszolút demokratikus, és legjobb mivoltunkat tükrözi...” Mindez több, mint pusztán a természetvédelem iránti elkötelezettség. Lelkesedés, nemzeti büszkeség, már-már vallásos áhítat. Ahhoz, hogy jobban megérthessük ennek gyökereit, fel kell idéznünk a kezdeteket...

A NEMZETI PARK ÉS A VASÚT

A YELLOWSTONE NEMZETI PARK RÉGI SZÓRÓLAPJÁN NEM VÉLETLENŰL SZEREPEL A VASÚTTÁRSASÁG NEVE ÉS LOGÓJA IS, HISZEN A UNION PACIFIC ELSŐRENDŰ ÉRDEKE VOLT, HOGY LEGYENEK UTASOK, AKIKET A NEMZETI PARKBA SZÁLLÍTHATNAK

„A »nemzeti park« a legjobb ötlet, ami valaha is eszünkbe jutott. Abszolút amerikai, abszolút demokratikus, és legjobb mivoltunkat tükrözi...”

FOTÓ: ROBERT LOE ©SHUTTERSTOCK

NEMZETI ÉS PARK

A „nemzeti” szó két, különböző jelentést is hordoz a „nemzeti park” szókapcsolatban. Az Egyesült Államokban az ügyek intézése sok esetben az „állam” szintjén történik, a magánbirtokosok az egyes államok törvényei szerint járnak el, és a kaliforniai Yosemite Park 1864-ben (tehát még a Yellowstone NP születése előtt!) „állami park”-ként jött létre. A „nemzeti” szó jelentése ebben az összefüggésben tehát azt fejezi ki, hogy államok feletti, azaz szövetségi szinten hozzák létre az egységet, így a legáltalánosabb értelemben köztulajdon lesz a park, és működtetéséért is a legfelsőbb, szövetségi kormányzat a felelős.

Másrészt a „nemzeti” szó az identitásra is utal. Amerika a 19. században gazdaságilag óriási ütemben fejlődik, de nem tud régi történelmi városokat, régi irodalmat, régi kultúrát teremteni magának. Ezen a téren reménytelen a lemaradása az Óvilághoz képest. Ugyanakkor az amerikai Nyugat természeti csodái (a vad és szinte érintetlen természet, a gejzírek, a Sziklás-hegység, a Grand Canyon, a mamutfenyők) méretben, monumentalításban, vadságban jórészt

A TEJÚT

NEM A NEMZETI PARK RÉSZE

– DE HOGY JÓL LÁSSUK, EMBERTŐL ELHAGYOTT, FÉNYSZENNYEZÉSTŐL MENTES TERÜLETEKRE KELL UTAZNUNK, MINT PÉLDÁUL A JOSHUA TREE NEMZETI PARKBA (USA), AHOL A FENSÉGES TÁJ ÉS AZ ÉGBOLT ÖSSZEÉR

A „nemzeti” szó jelentése tehát azt fejezi ki, hogy államok feletti, azaz szövetségi szinten hozzák létre az egységet, így a legáltalánosabb értelemben köztulajdon lesz a park, és működtetéséért is a legfelsőbb, szövetségi kormányzat a felelős.

felülmúlják Európa hasonló jellemzőit, így ezekben a helyszínekben az amerikai nemzet megtalálta azt a szimbólumot, amellyel kifejezheti erejét és nagyságát. Ne felejtjük el azt sem, hogy alig pár évvel vagyunk a véres amerikai polgárháború után, amikor nagyon is szükség van a közös identitást erősítő jelképekre! Így a „nemzeti park” fogalmát mind a döntéshozók, mind a lelkes amerikaiak hamar a keblükre ölelték. Az Egyesült Államok nemzeti parkjai ezért sokáig csak a fenséges, lenyűgöző hegyvidéki területekre korlátozódtak, és a biológiai szempontból fontos, de látképileg kevésbé érdekes tájak még hosszú ideig nem kerültek nemzeti parki védelem alá.

A „park” szó sem véletlen. A középkorban és a kora újkorban hagyományosan azokat a birtokokat jelentette, ahová a földesurak vadászni jártak, de ahonnan a köznép ki volt tiltva. A 17. századtól kezdődően azonban a korábbi királyi vadászterületek egy részét nyilvános parkká alakították. Ez a folyamat

A „park” szó sem véletlen. A középkorban és a kora újkorban hagyományosan azokat a birtokokat jelentette, ahová a földesurak vadászni jártak, de ahonnan a köznép ki volt tiltva.

elsősorban a növekvő városok környékén ment végbe, és e parkokat a városi fejlődés szép lassan körbefonta. Ilyen egykori vadaspark például a londoni Hyde Park, vagy az edinburghi Holyrood, de Amerikában is létrejöttek ezekhez hasonló, nagy városi parkok, mint például a New York-i Central Park. A hangsúly ezeknél is a köztulajdonon van, vagyis bárki szabadon járhatott-kelhetett a parkokban. Ezt a gondolatot vették át a „nemzeti park” fogalmába is az alapítók, és ebben az értelemben beszélhetünk arról, hogy a nemzeti park lényegét tekintve demokratikus intézmény.

HASZONTALAN FÖLD

Ám valószínűleg minden nemes igyekezet és fennkölt gondolat hiábavaló maradt volna a haszonelvű amerikai társadalomban, ha nem sikerül megindokolni a döntéshozók és a gazdaságilag befolyásos személyek felé, hogy miért jobb, ha köztulajdonban, nemzeti parkként őriznek meg egyes területeket. A kongresszusi felterjesztésekben gyakran érveltek azzal, hogy ezek a területek gazdaságilag úgyszólván haszontalanok. Nem alkalmasak mezőgazdálkodásra, legelőnek gyérek, még erdőgazdálkodásra sem igazán jók és komoly ásványkincsekkel sem rendelkeznek, így tehát nem probléma, ha megmaradnak köztulajdonban és nemzeti parkként.

És volt még egy igazi adu ász – a turizmus! A más szempontból használhatatlan földek a turizmusban nagy bevételekkel kecsegtettek, noha volt egy súlyos nehézség is a kezdeti időszakban – mégpedig az, hogy távol voltak a

**A BANFF NEMZETI PARK,
KANADA ELSŐ NEMZETI PARKJA**
LÉLEGZETELÁLLÍTÓ,
JÉGFORMÁLTA, SZIKLÁS CSÚCSOK
ÉS TAVAK, GLECCSEREK
ALKOTJÁK A PARK
LEGFONTOSABB LÁTNIVALÓIT,
DE AZ ALAPÍTÁSKOR A TERÜLET
GYÓGYFÜRDŐI IS LEGALÁBB ILYEN
FONTOS TURISZTIKAI VONZERŐT
JELENTETEK. A NEMZETI PARK
EGYIK FŐ TÁMOGATÓJA ITT IS
A VASÚT VOLT

**A más szempontból használhatatlan földek
a turizmusban nagy bevételekkel
kecsegtettek, noha volt egy súlyos nehézség is
a kezdeti időszakban. Mégpedig az, hogy
távol voltak a nagy népességtörmölésektől
és nehéz volt a megközelítésük.**

nagy népességtörmölésektől és nehéz volt a megközelítésük. De ebben egy fajsúlyos szövetségesre letek a nemzeti parkok, amit a Winnetou-„szakirodalmat” ismerők könnyen ki is találhatnak: a vasútra. A vasúttársaságok érdeke ugyanis az volt, hogy minél több, minél hosszabb vonalakat építsenek, de úgy, hogy a vonatokon legyen utazóközönség is. Éppen ezért a nemzeti parkok és a vasúttársaságok kölcsönösen támogatták és reklámozták egymást, hiszen mindkettőnek az volt az érdeke, hogy az emberek ideutazzanak és meglátogassák a nemzeti parkokat. Ha pedig már ilyen nagy utazást tettek, értelemszerűen hosszabban is időztek ott a látogatók. Így a turizmus fejlesztése kezdetektől fogva a nemzeti parkok fontos célkitűzései közé tartozott – legalábbis az amerikai modell szerint.

FOTÓ: ZHUKOVA VALENTYNA ©SHUTTERSTOCK

**PIHENŐ HEGYI GORILLA
(BWINDI NEMZETI PARK,
UGANDA)**

A LENYÜGŐZŐ TÁJAK UTÁN
AZ ÁLLATVILÁG VÉDELME IS
A NEMZETI PARKOK FONTOS
CÉLKITŰZÉSE LETT.

A ROHAMOSAN TERJESZKEDŐ
EMBERREL SZEMBEN
AFRIKA SZÁMOS
ORSZÁGÁBAN VALÓBAN
CSAK A NEMZETI PARKOK
NYÚJTANAK NÉMI VÉDELME
EGYES ÁLLATFAJOK
SZÁMÁRA

FOTÓ: GUDKOV ANDREY ©SHUTTERSTOCK

**ZEBRACSAPAT A SZAVANNÁN (SERENGETI
NEMZETI PARK, TANZÁNIA)**

AZ AFRIKA JELKÉPÉNEK SZÁMÍTÓ NAGYVADAK
MA MÁR SZINTE CSAK A NEMZETI PARKOKBAN
LELHETŐK FEL, OTT VISZONT SOK HELYŰTT
STABIL ÁLLOMÁNYAIK ÉLNEK

FOTÓ: DELBARS ©SHUTTERSTOCK

**Az afrikai nemzeti parkok létrehozásában
elsősorban a gyarmattartó országok állat-
védő szervezetei játszottak kulcsszerepet,
de meglepő módon a vadásztársaságok is
támogatták a folyamatot.**

VARIÁCIÓK EGY TÉMÁRA – A MODELL ÉLETRE KEL

A „nemzeti park” ötletét hamar átvették más nemzetek is. Nem véletlen, hogy először az Egyesült Államokhoz sok szempontból hasonló, nagy területű, ritkán lakott, angol nyelvű újvilági környezetben kezdték alkalmazni e modellt: az első követő Ausztrália volt 1879-ben. Ám rögtön egy hatalmas különbséggel: nem a távoli, lakatlan vidékeken, hanem éppenséggel Sydney közvetlen közelében hozták létre az elsőt, amelyik így inkább „park” volt, és nem többnapos, hosszú utazással lehetett elérni, hanem inkább a városlakók hétvégi kikapcsolódását szolgálta.

Ezzel szemben a kanadai adaptáció nagyon hasonlított az Egyesült Államok példájához, mivel itt a Sziklás-hegység kanadai részén hozták létre az első nemzeti parkot 1887-ben – szintén a vasúttársaság aktív támogatásával. A vad és érintetlen természet mellett – vagy inkább előtt – ez esetben a Banff melletti gyógyfürdők turisztikai fellendítése volt az egyik fő szempont. Szintén a gyógyfürdők, csak éppen „vulkáni kivitelben” jelentették az új-zélandi Tongariro Nemzeti Park alapját, mely ugyanebben az évben jött létre.

Gyökeresen új szempontok motiválták viszont az első afrikai nemzeti parkokat. Nem véletlen, hiszen Afrikáról elsősorban nem a hegyek, hanem inkább a nagyvadak jutnak eszünkbe. Ezért itt az első nemzeti parkok is ezek védelmére jöttek létre, és kezdetben hívták őket vadrezervátumnak, illetve „szentélynek, menedékhelynek” (angolul sanctuary) is. Ezek a térségek nagyrészt még gyarmati sorban voltak, mikor az első afrikai nemzeti park 1925-ben létrejött Belga-Kongó területén, főként a hegyi gorillák és általában az élővilág védelmére. A belga Albert királyról elnevezett nemzeti parkot a függetlenné válás után persze átnevezték, ebből lett a Virunga Nemzeti Park. Dél-Afrika bizonyos értelemben kivételt jelentett, mivel lényegében független ország volt, amikor a világhírűvé vált Kruger Nemzeti Parkot kialakították. E nemzeti parkok létrehozásában elsősorban a gyarmattartó országok állatvédő szervezetei játszottak kulcsszerepet, de meglepő módon a vadásztársaságok is támogatták a folyamatot.

Ez annak köszönhető, hogy őket is érzékenyen érintette, hogy a túlzott vadászat miatt sok állatfaj a kipusztulás szélére sodródott. A helyi bennszülött lakosság véleményét persze senki se kérdezte, néhány esetben kifejezetten ki is lakoltatták őket a nemzeti park területéről, sőt tilos volt még belépniük is! A turizmus által generált jövedelmek nagy része pedig nyilván nem az ő zsebükbe jutott – így a konfliktusok is gyakoriak voltak a helyi lakosság és a nemzeti parkok között.

Ázsiában ismét csűrtek egyet az eredeti elképzelésen. A franciák (ugyan ki mások?) indokínai gyarmatukon hozták létre 1924-ben az Angkor Nemzeti Parkot. Az esőerdővel benőtt romok kétségtelenül izgalmasak a növényviláguk miatt is, de igencsak távol állnak az „érintetlen” kategóriától, és elsősorban régészeti/történelmi szempontból jelentenek kuriózumot. Ma már egyébként nem is nemzeti parknak, hanem „régészeti parknak” nevezik Angkort. Japán, mely elkezdte a gyarmatosítást, sőt egyenesen maga tört hasonló babérokra a II. világháborúhoz közeledve, 1934 és 1936 között rögtön 12 nemzeti parkot hozott létre. Ezek látványos hegyvidéki, vulkáni tájakon létesültek, és ilyen értelemben közel álltak az amerikai modellhez, de vallási szempontból fontos szentélyek is voltak a védett területeken, ami a kulturális értékek és a nemzeti parkok összekapcsolását jelentette. (És persze a japán nép akkoriban hangoztatott „felsőbbrendűségét” is kifejezte.)

EURÓPA: KIKNEK VOLT FONTOS A „NEMZETI” PARK?

Európában – meglepő módon – nem a nagy területű, fejlett országok vették át elsőként a nemzeti park modelljét. Nagy-Britannia, Franciaország és Németország egyrészt a gyarmataival volt elfoglalva, másrészt a „vad és érintetlen természet” fogalmát nem érezték találónak az anyaországbeli területeiken. Harmadrészt a természetvédelem ebben az időben leginkább az erdőkre koncentrált, amire már léteztek kidolgozott elképzelések, ezek pedig függetlenek voltak a „nemzeti park” fogalmától.

Az első európai nemzeti parkok az S betűs országokban jöttek létre (San Marinót kivéve), azaz Svédországban 1909-ben [rögtön kilenc!], Svájcban 1914-ben és Spanyolországban 1918-ban. A kezdőbetűn kívül vajon mi a közös ezekben az országokban? Egyfelől ezekben az államokban léteznek olyan hegyvidékek, amelyek többé-kevésbé megfelelnek az eredeti „vad, érintetlen, lenyűgöző” koncepciónak. Ráadásul a 20. század elején ezeknek az országoknak nem ártott a nemzeti identitás hirdetése kifelé (vagy épp befelé). Svédország hatalmi státusza leáldozóban volt: Norvégia 1905-ben elszakadt, kikiáltotta függetlenségét, így ezért (is) volt fontos az „új arculatban” a nemzeti parkok létrehozása. Szomszédja azonban később rajta is túltett, és a nemzeti parkok számát (47!) tekintve Norvégia jelenleg a 2. helyen áll Európában. Azon pedig, hogy melyik ország az első, meg fog döbbsenni...

A kicsiny, de független Svájcban az első (és mindmáig utolsó!) nemzeti park létrehozását pont azon a napon hirdették ki, amikor a szomszédos nagyhatalmak megkezdték a mozgósítást az I. világháborúban! Ez a nap (1914. augusztus 1.) nem mellesleg a Svájci Államszövetség 1291-es létrehozásának emléknapja is, ami az ország legfontosabb nemzeti ünnepe.

Spanyolország a 19. század végére elvesztette hajdanvolt gyarmatbirodalmának utolsó darabjait is. Az I. világháborút ugyan sikerült semlegesesen átvészelnie, de óriási társadalmi feszültségek és a nemzeti eszme megkérdőjelezése jellemezték a közhangulatot. Ezért itt az első nemzeti parkok létrehozása első-sorban befelé, az ország népe felé szánt üzenet volt, mely bátorítást és a nemzeti identitás erősítését szolgálta.

A nemzeti parkok szimbolikus értelmezési lehetőségét azok az országok is hamar felismerték, amelyek a 19. század végének és a 20. század elejének „nyertesei” voltak, és szükségük volt az új identitás minél sokoldalúbb támogatására. Egyes országok új uniót teremtettek (Olaszország, Jugoszlávia), mások függetlenné váltak (Görögország, Lengyelország, Izland, Írország), vagy jelentős új területekkel gyarapodtak (Románia). Mind létre is hozták a maguk nemzeti parkját a két világháború közti, forrongó Európában!

BÉKÉSEN LEGELÉSZŐ RÉNSZARVAS
AZ ABISKO NEMZETI PARKBAN

FOTÓ: HEILING ZSOLT

Svédország hatalmi státusza leáldozóban volt: Norvégia 1905-ben elszakadt, kikiáltotta függetlenségét, így ezért (is) volt fontos az „új arculatban” a nemzeti parkok létrehozása.

FOTÓ: DANIEL PRUDEK ©SHUTTERSTOCK

A RETYEZÁT NEMZETI PARK ROMÁNIA ELSŐ NEMZETI PARKJA VOLT 1935-BEN
LENYŰGŐZŐ, SZIKLÁS HEGYCSÜCSOK ÉS TENGERSZEMEK JELENTIK LEGFŐBB LÁTNIVALÓIT. MA IS A LEGKÖRÜLTEKINTŐBBEN KEZELT, VÉDETT TERÜLET

FOTÓ: EXTERRA

A MAGAS-TÁTRAI TENGERSEM-CSÜCS (RYSY) EGYSZERRE KÉT NEMZETI PARKHOZ IS TARTOZIK,
HISZEN SZLOVÁKIA ÉS LENGYELORSZÁG HATÁRÁN FEKSZIK, ÉS MINDKÉT ORSZÁGBAN NEMZETI PARK A TÁTRA. EGYÉBIRÁNT NEM RITKA, HOGY A NEMZETI PARKOK AZ ORSZÁGHATÁROK MENTÉN HÚZÓDNAK, ÉS ESETENKÉNT A HATÁR MINDKÉT OLDALÁN KIALAKÍTÁSRA KERÜLTEK

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDEGÜNK A TÉMÁRÓL:
TELBISZ TAMÁS

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

**A TRIGLAV A SZLOVÉNOK
SZENT HEGYE**
ÁM FURCSAMÓD EZ AZ ORSZÁG
EGYETLEN NEMZETI PARKJA

FOTÓ: HEILING ZSOLT

FOTÓ: HEILING ZSOLT

ROHAMOSAN TERJED A MÁRKANÉV, AMI NEM IS BRAND

A nemzeti parkok számának gyarapodása a II. világháború után váltott gyorsuló tempóra. Ennek számos oka volt. Ilyen a gyarmatbirodalmak végleges szétesése és számos új, független állam létrejötte. Emellett a legtöbb ország rájött, hogy a „nemzeti parkok” az identitás fontos elemei, mely nélkül szinte nincs is ország. Európában például csak a miniállamokban nincsenek nemzeti parkok. Néha a politikusoknak is jól jön egy új nemzeti park fölvatása, amivel potenciálisan új szavazókat szerezhetnek. E nézőpontra egy norvég kolléga hívta fel figyelmünket, mikor tavaly egy új nemzeti parkkal bővült Norvégia amúgy sem rövid listája. Mindezeket túl természetesen sokan ráharaptak a turizmusban rejlő lehetőségekre is, fölismerve, hogy a „nemzeti park” egyfajta márkanévként működik.

És igazából csak itt jön az a szempont, amit az elejétől vártunk már (talán): egyre többen felismerték, hogy a Föld és különösen annak élővilága igencsak sérülékeny rendszer! Az 1960-as évektől a tudományos kutatások, majd a környezeti mozgalmak egyre szélesebb körben tették ismertté a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma fogalmát. Kiderült, hogy nem lehet csak egy-egy fajt

Az 1960-as évektől a tudományos kutatások, majd a környezeti mozgalmak egyre szélesebb körben tették ismertté a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma fogalmát.

TONGARIRO NEMZETI PARK
ÚJ-ZÉLANDON AZ ELSŐ, DE
VILÁGSZINTEN IS AZ EGYIK
LEGKORÁBBI NEMZETI PARK,
MELYBEN A LEBILINCSÉLŐ
VULKÁNI TÁJAK MELLETT
MAORI KULTURÁLIS EMLÉKEK IS
MEGTALÁLHATÓK, DE
A GYŰRÜK URA C. FILMTRILÓGIA
HALÁL-HEGYÉNEK IS E NEMZETI
PARK ADTA A DÍSZLETEIT

Maguk a nemzeti parkok is egyre sokszínűbbek lettek ebben az időszakban: alföldek, puszták, erdőségek, homokdűnék, mocsarak és még ezerféle terület került „nemzeti parki” védelem alá...

megvédeni, nem elég csak a látványos elemekre koncentrálni, hanem egységes és földrajzi-biológiai szempontból összefüggő rendszereket kell védeni – és ennek kell az elsődleges szempontnak lennie! Ezen célok elérésének eszközei pedig a „nemzeti parkok”, ahol támogatni kell a fenti tényezőket vizsgáló kutatást, és amelyek kiváló lehetőséget biztosítanak a szemléletformálásra is.

Maguk a nemzeti parkok is egyre sokszínűbbek lettek ebben az időszakban: alföldek, puszták, erdőségek, homokdűnék, mocsarak és még ezerféle terület került „nemzeti parki” védelem alá, megszüntetve ezzel a hegyvidékek és az egzotikus vadvilág majdnem kizárólagos szerepét. Mindemellett maguk a védettségi kategóriák is elképesztő burjánzásnak indultak, és az egyes országok törvényei e téren szintén szép változatosságot mutatnak, ugyanis a „nemzeti park” kivételesen egy olyan amerikai exportcikk, amely mögött nem áll copyright! Így bármelyik ország szabadon használhatja.

Létrejött ugyan 1948-ban egy világsszervezet, az IUCN (International Union for Conservation of Nature), mely e kérdésekkel foglalkozik, és meg is ajánlást jelent az egyes országok számára, használata nem kötelező érvényű. (Ellentétben a „Világörökség” titullussal, melyet csak az UNESCO hivatalos jóváhagyásával szabad alkalmazni.)

FOTÓ: KÁLLÓ PÉTER

FOTÓ: KÁLLÓ PÉTER

▲ ◀ A HORTOBÁGY, AZ ELSŐ MAGYAR NEMZETI PARK

EZ ESETBEN IS SZÉPEN TETTEN ÉRHETŐ, HOGY OLYAN VIDÉKEN HOZTÁK LÉTRE, AMI A NEMZETI KARAKTERT (LOVAS NÉP VAGYUNK, PUSZTAI VILÁG, ALFÖLD) JÓL KI TUDJA FEJEZNI. A SZIKESEK KÜLÖNLEGES NÖVÉNYEI ÉS A MADÁRVILÁG MELLETT ELSŐSORBAN A HAGYOMÁNYOS RIDEG ÁLLATTARTÁS (SZÜRKEMARHA, RACKAJUH) MEGŐRZÉSÉT SZOLGÁLJA EZ A TERÜLET. TERMÉSZETES KIEMELKEDÉSEK ITT NEM SEGÍTIK A JÓ KILÁTÁST, DE DRÓNON FÖLÉBE SZÁLLVA EZT A KULTÚRTÁJAT IS ÚJ NÉZŐPONTBÓL VEHETJÜK SZEMÜGYRE

ÚJ ÉRTELMEZÉSEK, ÚJ SZEREPEK

Jó példa a nemzeti park elnevezés némiképp önkényes használatára Nagy-Britannia. Nagy és (közel) természetes területeket leginkább Skóciában kereshetnénk, itt azonban – elsősorban nemzeti szempontok miatt – London nem hozott létre nemzeti parkokat. Csak az 1999-ben felálló, önálló Skót Parlament létrejötte után születtek meg az első skót nemzeti parkok. Anglia első nemzeti parkjai viszont 1950-ben jöttek létre, és szinte semmiben sem felelnek meg a „vad, természetes, köztulajdon” alapelveinek. Kultúrtájokról van szó, melyek már régóta művelés alatt állnak, a földek nagy része pedig magántulajdonban van. Mindez persze nem virtusból történt, hanem azért, mert más lehetősége nem volt Angliának.

Ez a megközelítés azonban fontos, új hajtást hozott a „nemzeti parkok” történetében. A kultúrtájak, noha itt igen jelentős az emberi hatás, mégis hordozhatnak jelentős biológiai értékeket, és megőrzésük különleges stratégiát igényel. E tájakat nem kell (és a tulajdonviszonyok miatt nem is lehet) magukra hagyni, hanem a hagyományos, de a természettel összhangban lévő gazdálkodási formákat, a vidéki népesség megélhetését, valamint a „szelíd” (divatos szóval: fenntartható) turizmus kialakulását igyekeznek segíteni.

Mivel Európa nagy részén (így hazánkban is) Angliához hasonlóan kevés az érintetlen táj, így a kultúrtájak „beemelése” a nemzeti parkok közé igen jelentős lépésnek tekinthető. Az ezredfordulótól kezdve egyre

A kultúrtájak, noha itt igen jelentős az emberi hatás, mégis hordozhatnak jelentős biológiai értékeket, és megőrzésük különleges stratégiát igényel.

hangsúlyosabb lett az a vélemény, hogy a nemzeti park működjön egyfajta moztatórugóként a hátrányos vidéki területeken, hiszen a nemzeti park közvetlenül és a turizmus révén közvetve is álláshelyeket biztosít, szellemi pezsgést nyújt, pályázatokra ad lehetőséget, továbbá a helyi termelőknek esélyt nyújt arra, hogy eladják árucikkeiket.

NÉHÁNY FURCSA SZÁM

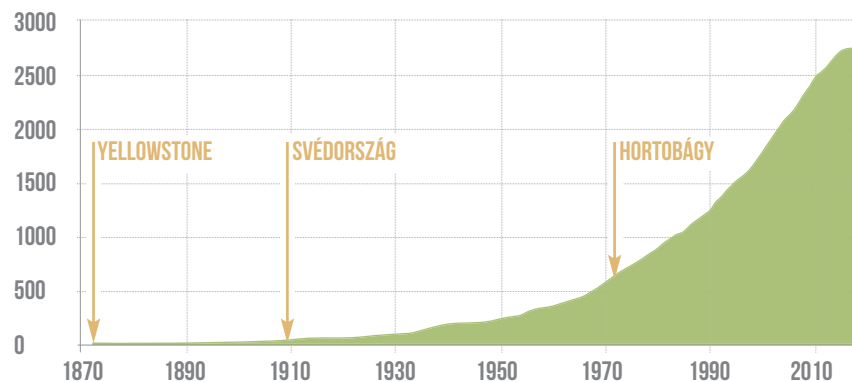
Vajon melyik országban működik a legtöbb nemzeti park? Ausztráliában, mégpedig 685! A tényleges szám a különböző adatforrásokban ugyan eltér (mint a hegycsúcsok magasságai), de a nagyságrend azért egyezik. Az extrém érték mögött több tényező is áll. Ausztráliában hamar megkezdtek a nemzeti parkok kialakítását, és óriási, ritkán lakott területek vannak az országban. Ráadásul nem ragaszkodtak a nagy parkkiterjedéshez. Különösen sok a nemzeti park az északkeleti részen, Queensland tartományban, ahol már a 20. század elején olyan szabályozást alakítottak ki, hogy egy új nemzeti park létrehozásához nem volt szükség törvényhozásra, elégséges volt lefolytatni egy egyszerű adminisztratív eljárást.

Most jön a meglepetés: a nemzeti parkok számában az európai csúcstartó Ukrajna! Igen, még Norvégiát is lekörözi: összesen 49 nemzeti parkja van, kisebb részben a kárpáti, hegyvidéki területeken, de jóval több az ország nagy részét kitevő sík vidékeken. Azt talán nem is kell hangsúlyozni, hogy Ukrajnában milyen nagy jelentősége van napjainkban a nemzeti identitás kérdésének!

A további sorrend: Norvégia, Finnország, Oroszország, Svédország – az már kevésbé meglepő, hogy a nagy kiterjedésű, északi fekvésű és ritkán lakott országok rendelkeznek sok nemzeti parkkal. A másik extrémitás viszont, hogy néhány, természeti értékekben gazdag országnak csupán egyetlen nemzeti parkja van – közéjük tartozik Svájc, vagy szomszédunk, Szlovénia. Persze, ne gondoljuk, hogy ezek az országok nem törődnek a természetvédelemmel, de ezt inkább más keretek közt, más védelmi kategóriákat használva teszik.

A darabszámnál azonban mindenképp fontosabb a kiterjedés. A Föld legnagyobb nemzeti parkja Dániában található. (Na jó, Grönlandon.) Az Északkelet-grönlandi Nemzeti Park területe 972 ezer km², ami 1150-szer akkora, mint Magyarország legöregebb és legnagyobb nemzeti parkja, a Hortobágyi NP. Az IUCN definíciójában szereplő „nagy kiterjedés” fogalmától viszont igen csak távol esik a legminibb nemzeti park, mely Svédország déli részén található. A Dalby Söderskog NP valójában egy lombhullató erdővel borított aprócska földdarab, mely még a legkisebb kiterjedésű budapesti kerületnek (VII.) is csupán bő hatoda (0,36 km²). 1918 óta nemzeti park: akkor azt gondolták, hogy egy „öserdő” maradványát helyezik védelem alá, de azóta kiderült, hogy még ez sem igaz, mert korábban legelő volt az erdő helyén. Mindegy, a „nemzeti park” cím azóta is megmaradt.

A darabszámnál azonban mindenképp fontosabb a kiterjedés. A Föld legnagyobb nemzeti parkja Dániában található. (Na jó, Grönlandon.) Az Északkelet-grönlandi Nemzeti Park területe 972 ezer km².

TORRES DEL PAINE ► NEMZETI PARK (CHILE)
EGY-EGY ÁMULATBA EJTŐ LÁTVÁNY EGY ORSZÁG, SŐT AKÁR EGY KONTINENS SZIMBÓLUMA IS LEHET. ÁM A TURISTAMÁGNESZEREPEK VESZÉLYEKET IS REJT: E KICSI NEMZETI PARKBA NYARANTA 300 EZER LÁTOGATÓ ÉRKEZIK – TÖBBSÉGÜK CSAKIS EZÉRT REPÜL PATAGÓNIÁBA. A SZÁLLÁSHELYEK VISZONT IGENCSAK KORLÁTOZOTTAK, A SÁTRAS TÚRÁKRA HÓNAPOKKAL ELŐTTE KELL TÁBORHELYET FOGLALNI. A SZABAD MOZGÁST PEDIG ERŐSEN KORLÁTOZNI KELLETT, MIVEL – TURISTATÜZRAKÁS MIATT – AZ ELMÚLT ÉVEKBEN TÖBBSZÖR IS HATALMAS BOZÓTTÜZEK PUSZTÍTOTTAK A TERÜLETEN

FOTÓ: HEILING ZSOLT

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL

STATRAVEL.HU

ÚJ KIHÍVÁSOK, ÚJ ÉRVEK

Napjainkban a szárazföldek 14%-a védett terület, ill. – az Antarktisz nélkül számolva – 15%-a. Emellett ma már jelentős kiterjedésű védett tengeri övezetek is léteznek. A védett területeknek közel egynegyede nemzeti park. Ez jelzi, hogy másfél évszázad alatt igen nagy jelentőségre tett szert a természetvédelem rendszere. Ám a Föld többi részén zajló természetkiszákmányoláshoz képest, ill. a néhol csak formális védelem miatt, lehet, hogy ez sem elegendő a földi ökoszisztéma megvédésére.

Az olyan globális problémákat, mint az éghajlatváltozás vagy a hulladéktermelés, a nemzeti parkok sem oldják meg. De az élővilág megőrzésében mégis kiemelkedően fontos szerepük van. A csak gazdasági és pénzügyi érvelést elfogadó emberek számára azonban újra és újra el kell magyarázni, hogy miért fontos az élővilág megőrzése! (És itt ne csak arra az üzletemberre gondoljunk, aki a profit érdekében szeretne egy darabot kiharítani magának a nemzeti parkból! Ne csak arra a politikusra, aki a természetvédelmen szeretne spórolni, hanem – elsősorban a fejlődő országokban – azokra a helyi lakosokra is, akiket a nemzeti park bizonyos szempontokból korlátoz!) Láttuk, hogy a gazdasági érvelés már a kezdeteknél is nagyon fontos volt a nemzeti parkok kialakításában. Ennek új technikáját ma úgy hívják: ökoszisztéma-szolgáltatások.

Ez a kissé bonyolult sikerült kifejezés arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy az emberi társadalmak léte nagymértékben függ a természeti rendszerek működésétől. Az ökoszisztéma-szolgáltatások közé tartoznak a közvetlen javak, mint a tiszta víz, az egészséges élelmiszer, a fa; a kulturális szolgáltatások, mint a turizmus; de az összetettebb folyamatok is, mint az éghajlat vagy a talajképződés, hiszen ezek mindegyike a természeti folyamatoktól (is) függ. Mindezek fenntartásához a nemzeti parkok is jelentősen hozzájárulnak. E szolgáltatások némelyike pénzben is kifejezhető, hogy beépíthető legyen a közgazdasági érvelésbe, másik része azonban csak érték szempontjából közelíthető meg.

Fontos, hogy tudatosítsuk: a nemzeti parkok nemcsak természeti értékeket őriznek, hanem tágabb értelemben a fennmaradásunkhoz is hozzájárulnak...

TELBI SZ TAMÁS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE TERMÉSZETFÖLDRAJZI TANSZÉKÉNEK DOCENSE

A NEMZETI PARKOK SZÁMÁNAK GYARAPODÁSA

FONTOS MEGJEGYZÉS, HOGY AZ EGYES ORSZÁGOK ÁLTAL HASZNÁLT KATEGÓRIÁK SOKFÉLESÉGE MIATT NEM EGYSZERŰ A STATISZTIKAI ELEMZÉS, DE A TREND MINDENKÉPPEN ÁRULKODÓ

FORRÁS: WWW.PROTECTEDPLANET.NET